

دانشگاه پیام نور و افق آموزش ترکیبی در آینده

* محمدرضا زمانی **محمد خلج

* پژوهشگاه ملی مهندسی ژنتیک و زیست فناوری و رییس دانشگاه پیام نور

** عضو هیات علمی دانشگاه پیام نور

m_khalaj@pnu.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۷/۰۶

zamani@nigeb.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۰/۱۳

چکیده

آموزش از راه دور، نظام آموزش نوینی برای سازمان دادن به فرآیند یادگیری - یاددهی است، نظام آموزش باز به دلیل ویژگی‌های ساختاری خود توان توسعه سریع کمی و کیفی را در زمان‌ها و مکان‌های مختلف داراست. دانشگاه پیام نور به عنوان تنها دانشگاه دولتی، با نظام آموزش باز و شیوه آموزشی ترکیبی از مهرماه ۱۳۶۸ در ۵ رشته تحصیلی و در ۲۸ مرکز، فعالیت آموزشی خود را آغاز کرد و تا ابتدای سال ۱۳۹۰ دارای ۵۱۲ مرکز و واحد بود. در سال ۱۳۹۶ به منظور اصلاح روش‌های مدیریتی و چابک‌سازی تصدی‌گری و ایجاد تشکیلات و ساختار جدید به صورت منطقه‌ای و در راستای تحقق بند یکم برنامه عملیاتی راهبرد یازدهم سند برنامه راهبردی دانشگاه پیام نور در افق ۱۴۱۹-۱۳۹۹ ساماندهی مراکز، واحدها و رشته‌های تحصیلی دانشگاه در دستور کار قرار گرفت. در فاز اول طرح، ۱۶۰ واحد از ۴۹۰ واحد موجود در دانشگاه ساماندهی شده است و با تبدیل بخش‌های علمی به دانشکده‌ها، رشته‌های تحصیلی نیز ساماندهی شده‌اند. طی سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۹ دانشگاه تلاش کرده که پژوهش‌ها را به سمت کاربردی و کارآفرینی و خلاقیت سوق دهد. تأسیس چندین مرکز رشد، مرکز نوآوری و خلاقیت در استان‌های مختلف نشان از جهت‌گیری دانشگاه به سمت دانشگاه‌های کارآفرین دارد. تقویت بستر الکترونی و استفاده بهینه از امکانات موجود برای بهبود فرایند تولید محتوا و نیز انجام آزمون‌های الکترونی از جمله اولویت‌های دانشگاه می‌باشد که در طول سه سال گذشته همواره مورد توجه بوده است. برنامه راهبردی دانشگاه پیام نور در توسعه آموزش الکترونیکی در سه حوزه فناوری، آموزش و سازمانی در حال انجام است. توسعه زیرساخت‌های مورد نیاز؛ توسعه ابزارهای آموزشی مدرن و مبتنی بر فناوری‌های نوین؛ ایجاد ساختارهای سازمانی متناسب و نیروی انسانی آموزش دیده؛ تولید محتوای الکترونیکی به روز، پویا و متناسب با نیاز؛ تامین منابع مالی و شخصی‌سازی آموزش بخشی از چشم‌انداز آموزش الکترونیکی دانشگاه پیام نور است.

واژه‌های کلیدی: آموزش باز، آموزش از راه دور، دانشگاه پیام‌نور، ساماندهی، آموزش ترکیبی، آموزش الکترونیکی.

نوع مقاله: ترویجی

۱-مقدمه

و توجه به روش‌های جدید آموزشی و اجرای برنامه‌هایی از قبیل آموزش باز و آموزش از راه دور و مجازی برای دستیابی به هدف‌های توسعه لازم و ضروری است.

نزدیک‌ترین مفهوم آموزش باز، کاهش موانع زمانی و مکانی و محدودیت‌های مربوط به برخی از مقررات نظام

گسترش آموزش عالی در کشور یکی از ارکان توسعه علمی، رشد اجتماعی، شکوفایی استعدادها و زمینه‌ساز خلاقیت‌های انسانی است و با توجه به رشد فزاینده جمعیت و مشکلات سرمایه‌گذاری، آموزش‌های متعارف و جاری به تنهایی برای برقراری این رکن مهم کافی نیست

مهندسی نیز تحت پوشش قرار گرفت و در مقاطع مختلف توسعه یافت.

اگر چه نمی‌توان محاسن آموزش حضوری و سنتی را بویژه به دلیل آموزش چهره به چهره و ارتباط نزدیک استاد و دانشجو نادیده گرفت، اما نظام آموزشی باز و از راه دور نیز به یمن مزایایی چون پذیرش بیشتر دانشجو، کاهش مهاجرت و خوداتکایی آموزشی دانشجو و فراهم آمدن شرایط تحصیلی در نقاط دورافتاده، امروزه در اغلب کشورها اهمیت فراوان کسب کرده است.

۲-۲- پیشینه آموزش از راه دور در ایران

۱-۲-۲- دانشکده مکاتبه‌ای

در سال ۱۳۴۸ مطالعاتی درباره آموزش از راه دور به طریق مکاتبه‌ای انجام شد و در سال ۱۳۵۰ دانشکده مکاتبه‌ای در چند رشته تحصیلی علوم انسانی و علوم در دانشگاه ابوریحان بیرونی شکل گرفت و با گسترش آن به سرعت به دو دانشکده علوم انسانی و اجتماعی و علوم تبدیل شد. در سال ۱۳۵۵ واحد جدیدی به نام کالج‌های منطقه‌ای، تأسیس شد که شعب جدیدی از دانشگاه ابوریحان را در مناطق مختلف کشور اداره می‌کرد. اساس آموزش مکاتبه‌ای را کتاب تشکیل می‌داد و برای ارائه خدمات آموزشی آن از کتاب‌ها و مطالب مفید جنبی و منابع کمک‌آموزشی کتابخانه‌ای و دفترچه‌های ویژه مکاتبه با استادان برای رفع اشکال درسی و آموزش‌های حضوری استفاده می‌شد و با آزمون‌های ضمن‌سال و امتحانات پایان نیمسال تحصیلی سنجش انجام می‌گرفت. دانشجویان دو دانشکده و کالج‌های منطقه‌ای با معرفی سازمان‌های دولتی که با دانشگاه قرارداد منعقد می‌کردند، از طریق آزمون ورودی انتخاب و در رشته تحصیلی مناسب با اشتغال و نیاز سازمان‌های مربوط، به تحصیل ادامه می‌دادند. این دانشگاه که از سال ۱۳۵۰ شروع به کار کرده بود، در سال ۱۳۵۹ تعطیل شد و نزدیک به ۲۰۰۰ نفر در مقطع کاردانی و بیش از ۱۰۰۰ نفر در مقطع کارشناسی از آن دانش‌آموخته شدند (فرج‌الهی و ده‌باشی شریف، ۱۳۸۷).

۲-۲-۲- دانشگاه آزاد ایران

در سال ۱۳۵۱ مقدمات تأسیس دانشگاهی که عهده‌دار آموزش از راه دور باشد مورد بررسی قرار گرفت. ابتدا شورایی به نام "شورای دانشگاه آزاد ایران" تشکیل شد، سپس کمیته اجرایی منتخب شورا، مبنای برنامه این

آموزش متعارف به منظور ایجاد زمینه‌های ارائه آموزش عالی به افرادی است که به دلیل عدم دسترسی به مراکز آموزشی، نداشتن فرصت کافی و محدودیت‌های شغلی و اقلیمی، از امکان کمتری برای بهره‌مندی از آموزش متعارف برخوردارند.

آموزش از راه دور، نظام آموزش نوینی برای سازمان دادن به فرآیند یادگیری - یادهی است که یک مرکز آموزشی را، به منظور انتخاب و کاربرد راهکارهایی برای استفاده از یک یا چند نوع مواد آموزشی، رسانه‌ها و سایر وسایل ارتباط جمعی یاری می‌دهد. همچنین با بکارگیری این نوع آموزش و با بهره‌مندی از فناوری‌های جدید در ارائه خدمات آموزش از راه دور، فرآیند یادگیری با مشارکت خود یادگیرندگان آسان‌تر می‌شود.

آموزش باز جویندگان علم را از قید و بندهای دانشگاه‌های سنتی می‌رهاند و با حذف محدودیت‌های سنی و جنسی و آزمون‌های سنگین ورودی، راه را برای آنان هموار می‌سازد و به آنان می‌آموزد که با استفاده از امکانات گوناگون و اتکاء به شوق و نیاز و علاقه خود ادامه تحصیل دهند.

نظام آموزش باز به دلیل ویژگی‌های ساختاری خود توان توسعه سریع کمی و کیفی را در زمان‌ها و مکان‌های مختلف داراست و بدین سبب در آموزش عالی جمهوری اسلامی ایران سریعاً جایگاه قدرتمندی را یافته است.

۲- پیشینه آموزش از راه دور

۱-۲- پیشینه آموزش از راه دور در جهان

آموزش از راه دور نخستین بار در سال ۱۸۵۰ میلادی به صورت مکاتبه‌ای در شوروی سابق و پس از آن در آلمان، سوئد و کشورهای دیگر ارائه شد [۳].

برخی کشور انگلیس را آغازگر رسمی این نظام آموزشی می‌دانند [۴]. در نیمه دوم قرن بیستم با پیدایی فن‌آوری ارتباطی نو و امکانات آموزشی تازه، آموزش مکاتبه‌ای متحول شد و شکل دیگری به نام آموزش از راه دور پا به عرصه وجود گذاشت [۶]. آموزش از راه دور به ویژه در کشورهای آسیایی توفیق چشمگیری داشته به طوری که نزدیک به نیمی از دانشجویان آموزش از راه دور در آسیا هستند.

در آغاز رشته‌های تحصیلی بسیار محدود بود اما با پیشرفت فن‌آوری و گسترش شناخت این شیوه آموزشی علاوه بر رشته‌های علوم انسانی، علوم محض و پزشکی و

دانشگاه پیام‌نور در نیمه دوم سال تحصیلی ۶۸-۱۳۶۷ فعالیت آموزشی خود را آغاز کرد.

۱-۳- روند توسعه مناطق دانشگاه پیام نور

الف - بر اساس اساسنامه دانشگاه پیام نور مصوب جلسات ۹۹ و ۱۰۰ مورخ ۱۳۶۷/۰۹/۰۱ و ۱۳۶۷/۰۹/۰۸ شورای مشترک کمیسیون‌های شورای عالی انقلاب فرهنگی، در مورد ساختار دانشگاه پیام نور در کشور تنها به این موضوع اشاره شده است که «به منظور اجرای برنامه‌های آموزشی

در سطح دانشگاه از طریق آموزش نیمه حضوری و از راه دور، دانشگاهی به نام دانشگاه پیام نور تاسیس می‌شود که مرکز آن در تهران و شعب آن در مراکز استان‌ها و شهرستان‌های کشور خواهد بود». به همین دلیل تا سال ۱۳۷۱ مراکز دانشگاه به صورت مستقیم زیر نظر سازمان مرکزی به فعالیت خود مشغول بودند.

ب - در سال ۱۳۷۱ با افزایش و گسترش مراکز دانشگاه پیام نور در سطح کشور (تعداد شعب دانشگاه حدود ۷۰ مرکز رسید) نیاز به ساماندهی این مراکز احساس شد. در سال ۱۳۷۱ بر اساس صد و نهمین جلسه هیات رئیسه دانشگاه، کل استان‌های کشور تحت پوشش ده منطقه در نظر گرفته شد (جدول ۱).

جدول ۱. مناطق دهگانه دانشگاه پیام نور در سال ۱۳۷۱

نام منطقه	مرکز	نام منطقه	مرکز
منطقه ۱	به مرکزیت سمنان	منطقه ۶	به مرکزیت همدان
منطقه ۲	به مرکزیت تبریز	منطقه ۷	به مرکزیت اهواز
منطقه ۳	به مرکزیت اصفهان	منطقه ۸	به مرکزیت مشهد
منطقه ۴	به مرکزیت کرمان	منطقه ۹	به مرکزیت ساری
منطقه ۵	به مرکزیت شیراز	منطقه ۱۰	به مرکزیت تهران

ج- در سال ۱۳۷۲ تغییراتی در ساماندهی مراکز دانشگاه پیام نور صورت گرفت و حوزه عملیاتی هریک از مناطق دانشگاه در جلسه مورخ ۷۲/۴/۳۱ (هفدهمین جلسه شورای دانشگاه) مورد تجدید نظر قرار گرفت و مرکزیت تعدادی از مناطق به شرح ذیل تغییر یافت (جدول ۲).

جدول ۲. مناطق دهگانه تجدید نظر یافته دانشگاه پیام

نور در سال ۱۳۷۱

نام منطقه	مرکز	استان‌های تحت پوشش
منطقه ۱	به مرکزیت قزوین	اردبیل، گیلان، زنجان
منطقه ۲	به مرکزیت تبریز	آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی
منطقه ۳	به مرکزیت اصفهان	اصفهان، چهارمحال بختیاری

دانشگاه را تدوین کرد و با تأیید شورای دانشگاه در آذرماه سال ۱۳۵۲ دانشگاه آزاد تأسیس شد. روش کار این دانشگاه با دانشگاه‌های سنتی تفاوت بسیار داشت. متون درسی خودآموز به عنوان مهم‌ترین رسانه آموزشی این دانشگاه توسط گروه‌های تهیه مواد درسی فراهم می‌شد و رسانه‌های دیگر از جمله نوارهای صوتی و تصویری نیز مورد توجه قرار داشت و از خدمات مشاوره‌ای کارشناسان خارجی برای بهبود آموزش و مساعد نمودن زمینه آموزش از راه دور استفاده می‌شد. اولین گروه دانشجویان این دانشگاه در سال ۱۳۵۶ انتخاب شدند و در سال ۱۳۵۹ بدون آن که دانش‌آموخته داشته باشد به کار آن پایان داده شد [۱].

۳-۲-۲- دانشگاه پیام‌نور

از سال ۱۳۵۹ تا ۱۳۶۶ آموزش از راه دور در ایران وجود نداشت. اما در خلال این سال‌ها با مطالعات گسترده، برنامه تأسیس آن تهیه شد. به منظور توسعه برنامه‌های آموزشی در قالب نظام‌های آموزش نیمه حضوری، آموزش باز و از راه دور (مجازی، رادیو و تلویزیونی و ...) و تحقق شعار «آموزش برای همه، در همه جا و در همه وقت» دانشگاه پیام نور براساس تصمیمات جلسات ۹۴ مورخ ۱۳۶۵/۰۸/۲۷ و ۹۷ مورخ ۱۳۶۵/۰۹/۲۵ شورای عالی انقلاب فرهنگی و طبق اساسنامه مصوب جلسات ۹۹ و ۱۰۰ مورخ ۱۳۶۷/۰۹/۰۱ و ۱۳۶۷/۰۹/۰۸ شورای مشترک کمیسیون‌های ۱ و ۲ شورای عالی انقلاب فرهنگی تاسیس شده است (ظهور، ۱۳۷۴).

۳- تاریخچه دانشگاه پیام نور

دانشگاه پیام نور با پذیرش اولین گروه دانشجویی باقیمانده از دانشگاه ابوریحان بیرونی و دانشگاه آزاد ایران از مهرماه سال تحصیلی ۶۸-۱۳۶۷ فعالیت آموزشی خود را آغاز کرد. مدرسه عالی دماوند سابق که به دانشگاه علامه طباطبایی واگذار شده بود، محل سازمان مرکزی این دانشگاه جدید تعیین شد. برخی از اعضای هیأت علمی و کارمندان دانشگاه آزاد ایران که به دانشگاه علامه طباطبایی پیوسته بودند به این دانشگاه جدیدالتأسیس منتقل شدند و بخشی از تجهیزات و تسهیلات این مؤسسات هم در اختیار دانشگاه قرار گرفت (ظهور، ۱۳۷۴).

در تاریخ ۶۷/۹/۱ و ۶۷/۹/۸ شورای عالی انقلاب فرهنگی اساسنامه دانشگاه را به تصویب رساند و بدین ترتیب

نام منطقه	مرکز	استان‌های تحت پوشش
منطقه ۸	به مرکزیت مشهد	خراسان شمالی، خراسان رضوی، خراسان جنوبی
منطقه ۹	به مرکزیت ساری	مازندران، سمنان، گلستان
منطقه ۱۰	به مرکزیت تهران	تهران، مرکزی، قم

و - با تغییر اساسنامه دانشگاه در سال ۱۳۸۵، مناطق دانشگاه از ساختار دانشگاه حذف شدند و دانشگاه‌های مراکز استان جایگزین آن شدند. ماده چهارم این اساسنامه با عنوان گستره فعالیت دانشگاه عنوان می‌کند که «سازمان مرکزی دانشگاه در تهران مستقر است و شعبه‌های آن تحت عنوان دانشگاه پیام نور استان... در مراکز استان‌های کشور فعالیت می‌کنند. دانشگاه هر استان از چند مرکز و واحد تشکیل می‌شود».

۲-۳- روند توسعه مراکز و واحدهای دانشگاه

پیام‌نور

پس از تاسیس دانشگاه پیام نور، ۲۸ مرکز دانشگاهی قدیم که از کالج‌های منطقه‌ای دانشگاه ابوریحان و مراکز دانشگاه آزاد ایران باقی مانده بودند و در ادغام دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی کشور جزء دانشگاه علامه طباطبایی محسوب شده بودند، از دانشگاه علامه طباطبایی منتزع و به دانشگاه پیام نور منتقل شدند.

بنابراین دانشگاه پیام نور عملاً با پذیرش اولین سری دانشجویان از مهرماه سال تحصیلی ۶۸-۱۳۶۷ فعالیت آموزشی خود را با این ۲۸ مرکز و مرکز بیرجند که مجوز تأسیس شورای گسترش آموزش عالی را اخذ کرده بود شروع به کار کرد. مراکز یاد شده عبارت بودند از: آباده، ابهر، اردبیل، ارومیه، اسلام‌آباد، اصفهان، اهواز، بروجن، بندرعباس، بهشهر، بیرجند، تبریز، تربت حیدریه، تهران، خوانسار، خوی، رشت، ساری، شهرضا، شهرکرد، شیراز، فریمان، کرمان، گلپایگان، گنبدکاووس، مشهد، نجف‌آباد، نرده و همدان.

با فعالیت دانشگاه پیام نور همه ساله هیأت‌های مؤسس، با انجام تعهدات اولیه و پرداخت بخش قابل توجهی از هزینه‌های عمرانی امکانات لازم برای تأسیس مراکز و واحدهای دانشگاه را در شهرهای خود بوجود آوردند. روند توسعه دانشگاه (تاسیس شعب جدید) از سال ۱۳۶۷ در جدول زیر (جدول ۴) نمایش داده شده است:

نام منطقه	مرکز	استان‌های تحت پوشش
منطقه ۴	به مرکزیت یزد	کرمان، هرمزگان، سیستان و بلوچستان، یزد
منطقه ۵	به مرکزیت شیراز	فارس، بوشهر، کهگیلویه و بویراحمد
منطقه ۶	به مرکزیت همدان	همدان، کردستان، کرمانشاه
منطقه ۷	به مرکزیت اهواز	خوزستان، لرستان، ایلام
منطقه ۸	به مرکزیت مشهد	خراسان
منطقه ۹	به مرکزیت ساری	مازندران، سمنان
منطقه ۱۰	به مرکزیت تهران	تهران، مرکزی

د- با تغییر اساسنامه دانشگاه در سال ۱۳۷۹، مناطق دانشگاه به عنوان شعبی از دانشگاه در ساختار دانشگاه تعریف شدند. ماده چهارم این اساسنامه با عنوان گستره فعالیت دانشگاه عنوان می‌کند که «سازمان مرکزی دانشگاه در تهران مستقر است و شعب آن به ترتیب تحت عنوان منطقه، مرکز و واحد در داخل کشور فعالیت می‌کنند». همچنین در تبصره یکم این ماده آمده است: «مراکز و واحدهای دانشگاه در چند منطقه سازمان‌دهی شده و مراکز زیر نظر مناطق به فعالیت آموزشی اشتغال دارند. هر یک از مراکز می‌توانند در صورت نیاز و با موافقت شورای دانشگاه نسبت به ایجاد واحد یا واحدهایی در شهرهای همجوار خود اقدام کند».

ه- با تقسیمات جدید کشوری در سال ۱۳۷۶ استان قم به منطقه ده، در سال ۱۳۷۷ استان قزوین به منطقه یک و در سال ۱۳۷۸ استان گلستان به منطقه نه اضافه شد. همچنین در تقسیمات کشوری سال ۱۳۸۳ استان پهناور خراسان به سه استان تقسیم شد و منطقه هشت دانشگاه سه استان خراسان شمالی، خراسان رضوی و خراسان جنوبی را تحت پوشش قرار داد (جدول ۳).

جدول ۳. مناطق دهگانه دانشگاه پیام نور در سال ۱۳۸۳

نام منطقه	مرکز	استان‌های تحت پوشش
منطقه ۱	به مرکزیت قزوین	اردبیل، گیلان، زنجان، قزوین
منطقه ۲	به مرکزیت تبریز	آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی
منطقه ۳	به مرکزیت اصفهان	اصفهان، چهارمحال بختیاری
منطقه ۴	به مرکزیت یزد	کرمان، هرمزگان، سیستان و بلوچستان، یزد
منطقه ۵	به مرکزیت شیراز	فارس، بوشهر، کهگیلویه و بویراحمد
منطقه ۶	به مرکزیت همدان	همدان، کردستان، کرمانشاه
منطقه ۷	به مرکزیت اهواز	خوزستان، لرستان، ایلام

۲-۳- روند توسعه مراکز و واحدهای دانشگاه

پیام‌نور

پس از تاسیس دانشگاه پیام‌نور، ۲۸ مرکز دانشگاهی قدیم که از کالج‌های منطقه‌ای دانشگاه ابوریحان و مراکز دانشگاه آزاد ایران باقی مانده بودند و در ادغام دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی کشور جزء دانشگاه علامه طباطبایی محسوب شده بودند، از دانشگاه علامه طباطبایی منتزع و به دانشگاه پیام نور منتقل شدند.

بنابراین دانشگاه پیام نور عملاً با پذیرش اولین سری دانشجویان از مهرماه سال تحصیلی ۶۸-۱۳۶۷ فعالیت آموزشی خود را با این ۲۸ مرکز و مرکز بیرجند که مجوز تأسیس شورای گسترش آموزش عالی را اخذ کرده بود شروع به کار کرد. مراکز یاد شده عبارت بودند از: آباده، ابهر، اردبیل، ارومیه، اسلام‌آباد، اصفهان، اهواز، بروجن، بندرعباس، بهشهر، بیرجند، تبریز، تربت حیدریه، تهران، خوانسار، خوی، رشت، ساری، شهرضا، شهرکرد، شیراز، فریمان، کرمان، گلپایگان، گنبدکاووس، مشهد، نجف‌آباد، نقده و همدان.

با فعالیت دانشگاه پیام نور همه ساله هیأت‌های مؤسس، با انجام تعهدات اولیه و پرداخت بخش قابل توجهی از هزینه‌های عمرانی امکانات لازم برای تأسیس مراکز و واحدهای دانشگاه را در شهرهای خود بوجود آوردند. روند توسعه دانشگاه (تاسیس شعب جدید) از سال ۱۳۶۷ در جدول زیر (جدول ۴) نمایش داده شده است:

جدول ۴. تعداد شعب دانشگاه پیام نور به تفکیک سال

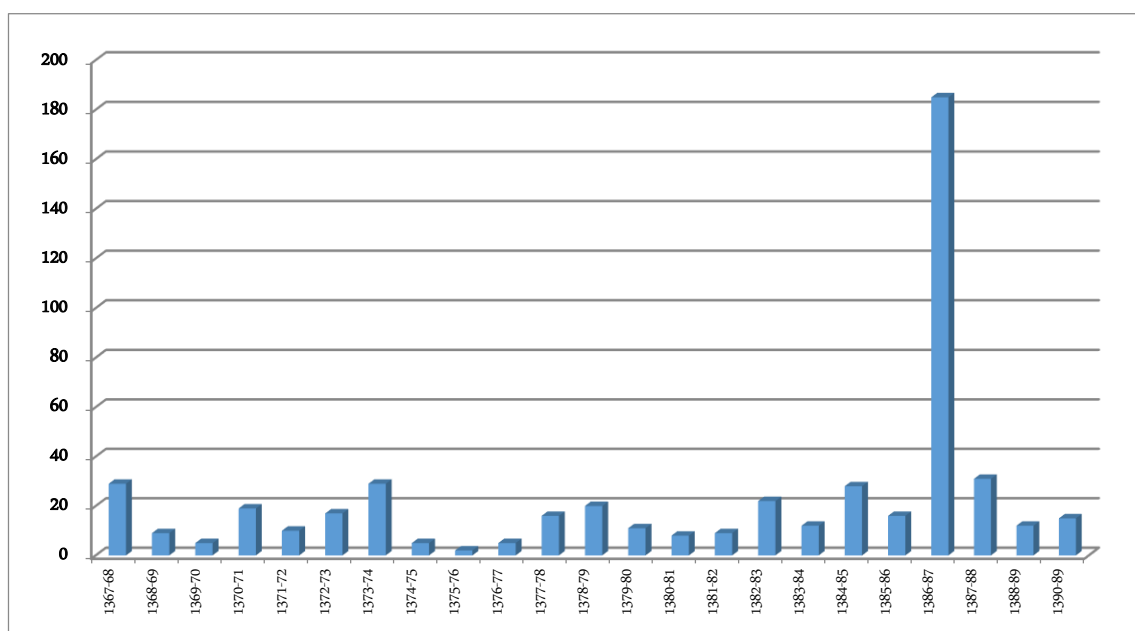
ردیف	سال تاسیس	تعداد شعب راه اندازی شده	تعداد کل شعب
۱	۶۸-۱۳۶۷	۲۹	۲۹
۲	۶۹-۱۳۶۸	۹	۳۸
۳	۷۰-۱۳۶۹	۵	۴۳
۴	۷۱-۱۳۷۰	۱۹	۶۲
۵	۷۲-۱۳۷۱	۱۰	۷۲
۶	۷۳-۱۳۷۲	۱۷	۸۹
۷	۷۴-۱۳۷۳	۲۹	۱۱۸
۸	۷۵-۱۳۷۴	۵	۱۲۳
۹	۷۶-۱۳۷۵	۲	۱۲۵
۱۰	۷۷-۱۳۷۶	۵	۱۳۰
۱۱	۷۸-۱۳۷۷	۱۶	۱۴۶
۱۲	۷۹-۱۳۷۸	۲۰	۱۶۶
۱۳	۸۰-۱۳۷۹	۱۱	۱۷۷

ردیف	سال تاسیس	تعداد شعب راه اندازی شده	تعداد کل شعب
۱۴	۸۱-۱۳۸۰	۸	۱۸۵
۱۵	۸۲-۱۳۸۱	۹	۱۹۴
۱۶	۸۳-۱۳۸۲	۲۲	۲۱۶
۱۷	۸۴-۱۳۸۳	۱۲	۲۲۸
۱۸	۸۵-۱۳۸۴	۲۸	۲۵۶
۱۹	۸۶-۱۳۸۵	۱۶	۲۷۲
۲۰	۸۷-۱۳۸۶	۱۵۸	۴۵۷
۲۱	۸۸-۱۳۸۷	۳۱	۴۸۸
۲۲	۸۹-۱۳۸۸	۱۲	۵۰۰
۲۳	۹۰-۱۳۸۹	۱۵	۵۱۲

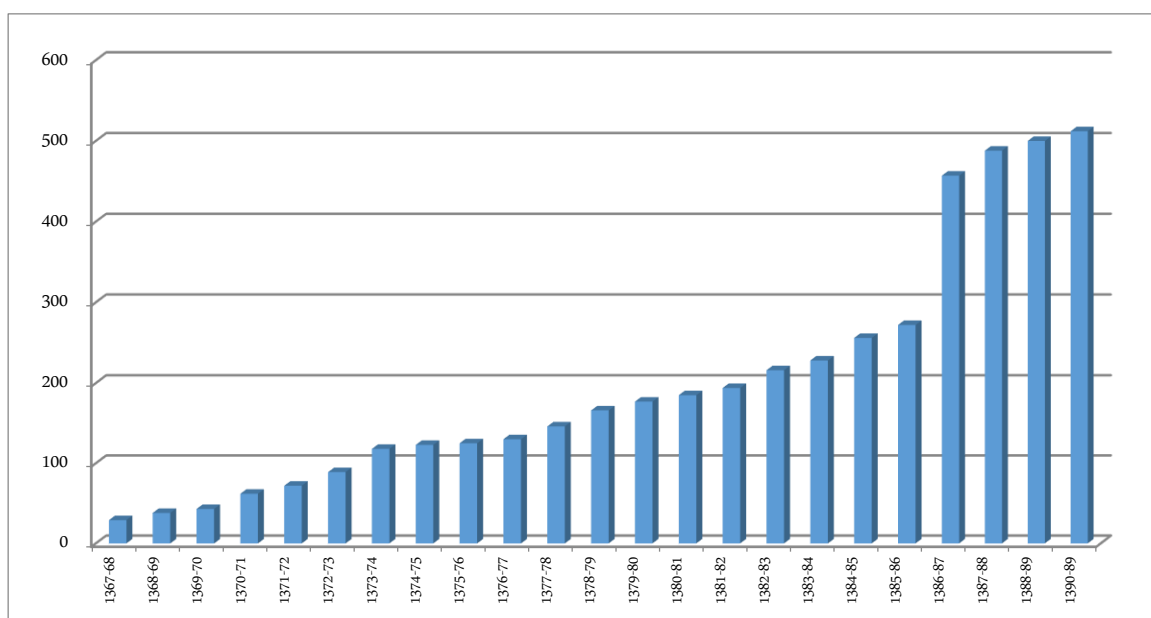
با توجه به جدول فوق مشخص می‌شود که به صورت میانگین هر سال حدود ۲۲/۴ شعبه جدید راه‌اندازی شده است. بیشترین تعداد راه‌اندازی شعب مربوط به سال ۸۷-۱۳۸۶ با ۱۵۸ شعبه جدید و کمترین تعداد راه‌اندازی شعب مربوط به سال ۷۶-۱۳۷۵ با راه‌اندازی تنها ۲ شعبه جدید بوده است.

روند تاسیس شعب جدید و تعداد شعب به تفکیک سال تحصیلی در شکل‌های زیر نمایش داده شده است (شکل‌های ۱ و ۲):

شکل ۲. نمودار تعداد شعب به تفکیک سال

شکل ۱. نمودار روند تاسیس شعب جدید به تفکیک سال تحصیلی

۴- ساماندهی دانشگاه پیام نور در دهه ۹۰

در سال ۱۳۹۰ در استان تهران تعداد ۱۰ و در سال ۱۳۹۵ تعداد ۱۲ واحد مورد ساماندهی قرار گرفت و در نتیجه ۵۱۲ مرکز و واحد به ۴۹۰ مرکز و واحد تقلیل یافت.

در سال ۱۳۹۱ با تغییر ساختار دانشگاه، ساختار دانشکده‌ها و گروه‌های آموزشی تغییر یافته است. در ساختار مزبور باید «بخش علمی» در سازمان مرکزی تشکیل می‌شد و در تمام استان‌ها، «دانشکده‌ها» با حداقل سه گروه علمی تشکیل می‌شدند، در واقع باید حدود ۱۰۰ دانشکده در دانشگاه تشکیل می‌شد که عملاً این اتفاق نیافتاده بود و اعضای هیأت علمی مشارکت قابل توجهی در امور آموزشی و پژوهشی پیدا نمی‌کردند. تشکیل حدود ۱۰۰ دانشکده در یک دانشگاه نیز امری غیرمعارف و فاقد توجیه علمی و منطقی بود. تعداد ۹ «بخش علمی» در سازمان مرکزی تشکیل شده بود و البته به دلیل نامتعارف بودن در تشکیلات آموزش عالی کشور؛ واگذاری امور علمی ستادی به کارشناس؛ از بین رفتن هویت گروه‌های آموزشی و نیز قطع ارتباط اعضای هیأت علمی صف و ستاد، کارایی مورد انتظار را نداشتند. خصوصاً این بخش‌ها نتوانسته بودند مشارکت اعضای هیأت علمی مستقر در شهرستان‌ها را در امور آموزشی و پژوهشی جلب کنند و بیشترین مشارکت مربوط به اعضای هیأت علمی مستقر در سازمان مرکزی بود. بر اساس مصوبه پنجاه و پنجم ستاد آمایش وزارت علوم، تحقیقات و فناوری مورخ ۱۳۹۸/۳/۲۷ در مورد لزوم بازنگری و اصلاح روش‌های مدیریتی و چابک‌سازی تصدی‌گری و ایجاد تشکیلات و ساختار جدید به صورت منطقه‌ای و در راستای تحقق بند یکم برنامه عملیاتی راهبرد یازدهم سند برنامه راهبردی دانشگاه پیام نور در افق ۱۴۱۹-۱۳۹۹ ساماندهی مراکز، واحدها و رشته‌های تحصیلی دانشگاه در دستور کار قرار گرفت.

۴-۱- اهداف اصلی ساماندهی

الف) تقویت مراکز، ساماندهی ساختار و متناسب‌سازی مراکز و واحدها، چابک‌سازی تشکیلات و پست‌های سازمانی و تمرکززدایی و استفاده حداکثری و بهینه از امکانات و فرصت‌های دانشگاه؛

ب) ارتقای کیفیت فعالیت‌های آموزشی، پژوهشی، فرهنگی، اجتماعی، دانشجویی، حقوقی، اداری، مالی و عمرانی دانشگاه؛

ج) ساماندهی گروه‌های علمی و رشته‌های تحصیلی با متناسب‌سازی رشته‌ها و مقاطع تحصیلی بر اساس ماموریت‌های دانشگاه، درخواست‌های متقاضیان ورود به دانشگاه و نیازهای منطقه‌ای و ملی کشور؛

د) ارتقا مراکز نوآوری و توسعه فناوری، مراکز رشد وابسته به پارک‌های علم و فناوری، افزایش و تقویت شرکت‌های دانش‌بنیان فعال و برنامه‌ریزی برای افزایش شرکت‌های دانش‌بنیان توسط اعضای هیأت علمی، کارکنان و دانشجویان به منظور ایجاد کارآفرینی برای دانشجویان و دانش‌آموختگان دانشگاه؛

ه) افزایش تعاملات و تقویت اعضای هیأت علمی در شبکه‌های منطقه‌ای و استفاده از همفکری و مشارکت بخش‌های مختلف علمی در تصمیم‌گیری‌ها؛

و) جمع‌بندی و بهره‌مندی بهتر از توانمندی‌های دانشگاه در حوزه آزمایشگاه‌ها، کارگاه‌ها، پژوهشکده‌ها و تسهیل در ایجاد و توسعه آزمایشگاه‌های ملی، منطقه‌ای و شبکه آزمایشگاهی تخصصی؛

ز) ارتقا و افزایش سامانه‌های الکترونیکی دانشگاه در راستای اهداف دولت الکترونیک؛

ح) ارتقا فرایندها و سازوکارهای بهینه و مناسب در چگونگی ارتباط مراکز و واحدها با سازمان مرکزی و با یکدیگر و ارتقای کیفی روابط بین آن‌ها؛

ط) افزایش اختیارات مراکز و واحدها، تسهیل اجرای تفویض اختیارات و متوازن‌سازی زیر ساخت، امکانات و تجهیزات در راستای ارتقای همسان‌سازی آموزشی و پژوهشی در دانشگاه (در راستای بند سوم راهبرد کلان ملی هفتم نقشه جامع علمی کشور)؛

ی) استفاده بهینه از امکانات و ظرفیت‌های موجود اعم از منابع مالی و انسانی و شناسایی و تحقق منابع درآمدی و انضباط مالی، شفافیت، قانون‌مداری و تقویت نظم و انضباط در سطوح مختلف اداری و علمی؛

ک) صرفه‌جویی در هزینه‌ها و تجمیع امکانات و تسهیل در بهره‌مندی بیشتر از امکانات و توانمندی‌های دانشگاه توسط مراکز و واحدهای چند استان با یکدیگر؛

ل) تقویت نظارت و ارزیابی بر مراکز و واحدها؛

واحدها به مراکز پژوهشی دانشگاه تغییر کاربری داده می‌شوند و برای ایجاد پارک علم و فناوری، مرکز رشد و توسعه و ارائه دهنده خدمات به شرکت‌های استارت‌آپ و دانش‌بنیان و نیز دفاتر ارتباط با شرکت‌های صنعتی تجهیز می‌شوند. این واحدها با تغییر کاربری برای انجام پژوهش‌های بنیادی، توسعه‌ای و کاربردی استادان و دانشجویان دانشگاه در همه مقاطع تحصیلی و به ویژه تحصیلات تکمیلی و علاقمندان حوزه‌های مختلف پژوهش تبدیل می‌شوند. به این ترتیب با ساماندهی واحدهای دانشگاه، استادان، دانشجویان و کارکنان واحدهای ساماندهی شده از مزایای ذکر شده ساماندهی بهره‌مند شده و این واحدها نیز محل مناسبی برای مهارت‌آموزی و کارآفرینی و درآمدزایی دانشجویان و مردم بومی خواهد شد. مراکز و واحدهای مرزی، استراتژیک، کم‌برخوردار، با فاصله بیشتر از ۱۰۰ کیلومتر با مرکز همجوار و یا تنها مرکز آموزش عالی در یک شهرستان، شامل ساماندهی نخواهند شد و کماکان به فعالیت‌های قبلی خود ادامه خواهند داد.

رشته‌های مصوب واحدهای ساماندهی شده به پیشنهاد رئیس منطقه و موافقت معاونت آموزشی دانشگاه و تصویب شورای ساماندهی به سایر مراکز و واحدها منتقل می‌شوند. در صورتی که دانشگاه نسبت به حذف برخی از رشته‌ها اقدام کند، به ازای حذف هر سه رشته محل، با پیشنهاد معاونت آموزشی و تصویب شورای ساماندهی در یکی از مراکز و واحدهای دایر یک رشته جدید با مصوبه شورای دانشگاه ایجاد می‌شود.

کلیه دانشجویان واحدهایی که مشمول ساماندهی شدند (مبدأ) در مراکز یا واحدهای همجوار یا در سطح استان با شرایط و مقررات خاص ساماندهی بصورت مهمان دائم طبق درخواست دانشجویان ادامه تحصیل می‌دهند. در صورتی که تعدادی از دانشجویانی که تمایل به ادامه تحصیل در محل قبلی داشته باشند، در صورتی که واحد قبلی ساختمان مناسب و متعلق به دانشگاه داشته باشد، دانشجویان مجازند تا زمان دانش‌آموختگی در محل قبلی ادامه تحصیل دهند. واحد ساماندهی شده صرفاً محل تشکیل کلاس و برگزاری امتحانات خواهد بود.

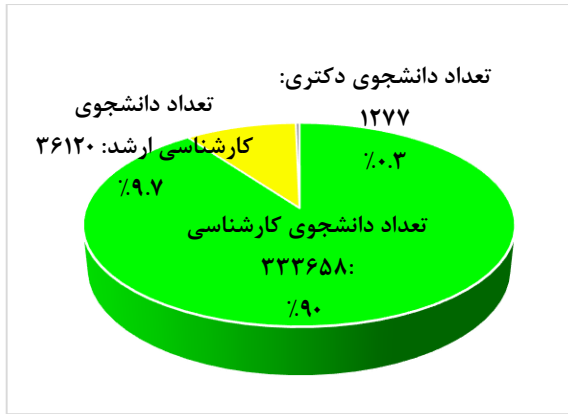
اعضای هیأت علمی واحدهایی که مشمول ساماندهی شده‌اند با درخواست عضو هیأت علمی و نیاز سایر مراکز و واحدها (به جز مراکز استان) با تأیید رئیس منطقه و

شورای ساماندهی دانشگاه با مطالعه دقیق تمام مراکز و واحدها در سطح کشور، مراکز و واحدها، رشته‌های تحصیلی و نیز ساختار بخش‌های علمی را مورد بازنگری و ساماندهی قرار داد.

۲-۴- نتایج فاز اول ساماندهی

در فاز اول طرح ساماندهی، ۱۶۰ واحد از ۴۹۰ واحد موجود در دانشگاه ساماندهی شد، ظرفیت ۷۱۶ رشته-محل در این ۱۶۰ واحد صفر شد و ظرفیت ۵۴۱ رشته-محل عیناً حفظ شد، در ۳۳۰ مرکز باقی مانده ظرفیت ۱۹۹۰ رشته-محل صفر شد و ظرفیت سایر رشته-محل‌ها اصلاح یا حفظ شد. در این راستا تاکنون بیش از ۲۷۰۰ رشته محل که عمدتاً فاقد دانشجو در سه سال گذشته بودند، از دفترچه انتخاب رشته سال ۱۳۹۹ حذف شده‌اند. به‌منظور ارتقای اثر بخشی، تفکیک وظایف ستاد و صف، سازگاری بیشتر با ساختارهای متعارف آموزش عالی و در راستای تحقق بند ۴ اساسنامه دانشگاه پیام‌نور مصوب شورای گسترش آموزش عالی مورخ ۱۳۹۶/۴/۲۵، ساختار جدید گروه‌های علمی و دانشکده‌ها در دانشگاه پیام‌نور ایجاد شد. در این ساماندهی شش دانشکده و بیست و دو گروه علمی به شرح زیر تشکیل شده است:

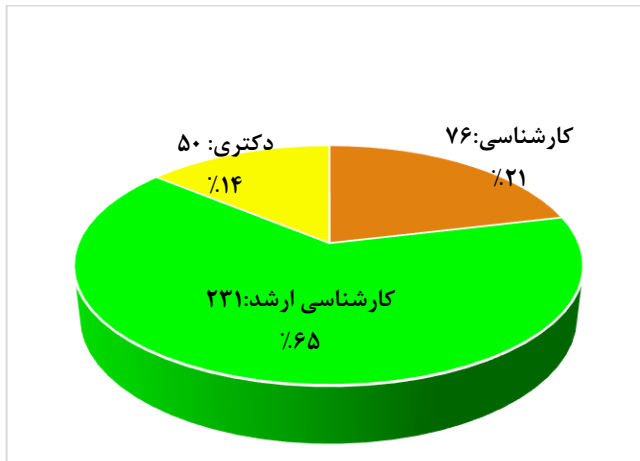
- دانشکده علوم تربیتی شامل گروه علوم تربیتی، گروه مدیریت ورزش، گروه روانشناسی؛
- دانشکده مدیریت شامل گروه مدیریت، گروه اقتصاد، گروه حسابداری؛
- دانشکده علوم انسانی شامل گروه الهیات، گروه زبان فارسی، گروه زبان‌های خارجی؛
- دانشکده علوم اجتماعی شامل گروه حقوق و علوم سیاسی، گروه جغرافیا، گروه تاریخ، گروه علوم اجتماعی؛
- دانشکده فنی و مهندسی شامل گروه مهندسی، گروه کشاورزی، گروه معماری و هنر؛
- دانشکده علوم پایه شامل گروه ریاضی و آمار، گروه شیمی، گروه زیست‌شناسی، گروه زمین‌شناسی و گروه فیزیک.
- گروه معارف اسلامی نیز با عنایت به مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی یک گروه منسجم کشوری زیر نظر معاونت آموزشی و تحصیلات تکمیلی خواهد بود.
- ساماندهی این تعداد از واحدها علاوه بر تقویت علمی سایر مراکز باعث صرفه‌جویی زیادی در هزینه‌های دانشگاه خواهد شد. ساماندهی برخی از واحدهای دانشگاه، به معنای تعطیلی واحدهای ساماندهی شده نیست؛ بلکه این

شکل ۳. تعداد دانشجویان دانشگاه پیام نور به تفکیک مقطع تحصیلی

۲-۵- تعداد رشته‌های تحصیلی

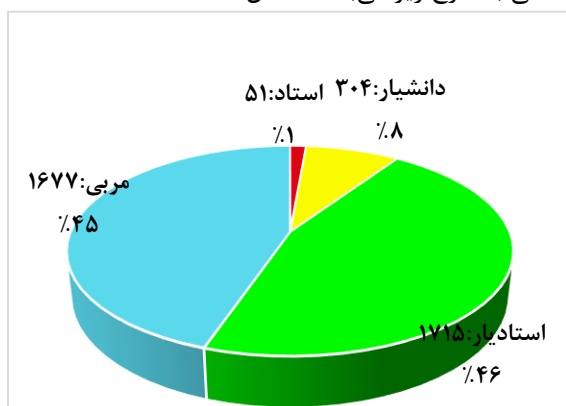
دانشگاه پیام نور دارای ۳۵۷ رشته تحصیلی است. وضعیت این رشته‌های تحصیلی به تفکیک مقطع تحصیلی به شرح زیر می‌باشد (شکل ۴):

شکل ۴. تعداد رشته‌های تحصیلی دانشگاه پیام نور به تفکیک مقطع تحصیلی

۳-۵- تعداد اعضای هیات علمی

دانشگاه پیام نور دارای ۳۷۴۷ عضو هیات علمی است. وضعیت اعضای هیات علمی این دانشگاه به تفکیک مرتبه علمی به شرح زیر می‌باشد (شکل ۵):

موافقت کمیته نقل و انتقالات هیأت اجرایی جذب به مراکز و واحدهای دانشگاه پیام‌نور در منطقه و یا سایر دانشگاه‌ها و دستگاه‌های دولتی مورد تقاضا منتقل می‌شوند، در غیر این صورت اعضای هیأت علمی واحدهای ساماندهی شده در مراکز یا واحدهای ادغامی (مقصد) ادامه خدمت خواهند داد.

اعضای غیرهیأت علمی واحدهایی که مشمول ساماندهی شدند با درخواست اعضا و نیاز سایر مراکز و واحدها (به جز مراکز استان) با تأیید رئیس منطقه و کمیته اجرایی منابع انسانی دانشگاه به مراکز و واحدهای دانشگاه پیام‌نور در منطقه و یا سایر دانشگاه‌ها و دستگاه‌های دولتی مورد تقاضا منتقل می‌شوند. در غیر این صورت در واحدهای ساماندهی شده در مراکز یا واحدهای ادغامی (مقصد) ادامه خدمت خواهند داد.

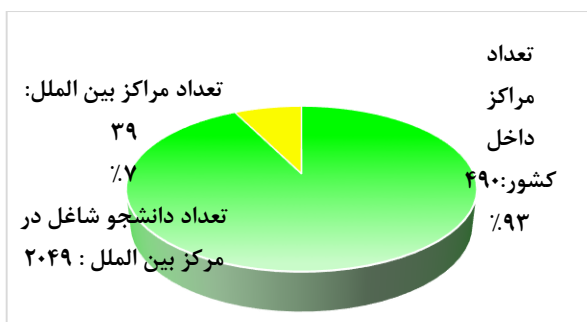
اموال منقول واحدهای ساماندهی شده با پیشنهاد رئیس منطقه و موافقت معاونت اداری، مالی و عمرانی و با تصویب هیأت رئیسه در مراکز و واحدهای دیگر همان استان مورد استفاده قرار می‌گیرد. پس از بررسی جامع از طریق کمیته‌های پیگیری مناطق و موافقت شورای ساماندهی دانشگاه، نحوه استفاده از اموال و ساختمان‌های ساماندهی شده به تصویب هیأت امنای دانشگاه برسد.

به منظور ارتقای اثر بخشی، تفکیک وظایف ستاد و صف، سازگاری بیشتر با ساختارهای متعارف آموزش عالی و در راستای تحقق بند ۴ اساسنامه دانشگاه پیام‌نور مصوب شورای گسترش آموزش عالی مورخ ۱۳۹۶/۴/۲۵، ساختار جدید گروه‌های علمی و دانشکده‌ها در دانشگاه پیام‌نور ایجاد شد.

۵- وضعیت فعلی دانشگاه

۱-۵- تعداد دانشجویان

دانشگاه پیام نور دارای ۳۷۱۰۵۵ دانشجو است. وضعیت این دانشجویان به تفکیک مقطع تحصیلی به شرح زیر می‌باشد (شکل ۳):

شکل ۸. تعداد مراکز و واحدهای دانشگاه پیام نور به تفکیک مراکز داخلی و بین‌المللی

۶- ماموریت دانشگاه

۶-۱- حرکت در راستای دانشگاه نسل سوم و چهارم

در راستای تحقق فصل دوم و راهبردهای سوم و هفتم نقشه جامع علمی کشور مبنی بر دستیابی به وضع مطلوب علم و فناوری و همچنین جهت دادن چرخه علم و فناوری به ایفای نقش موثر در اقتصاد، و نیز جهت‌دهی آموزش و پژوهش برای رفع نیازهای واقعی کشور و همچنین پیاده‌سازی راهبرد کلان هشتم نقشه جامع علمی کشور مبنی بر تربیت نیروهای خلاق و کارآفرین و نیز در راستای تحقق بند دوم مربوط به بخش نظام آموزش عالی شایسته‌محور، توانمندساز و کارآمد در برنامه پیشنهادی وزیر محترم علوم، تحقیقات و فناوری به مجلس شورای اسلامی مبنی بر سوق دادن تدریجی دانشگاه‌ها به سمت دانشگاه‌های جامعه‌محور، کارآفرین و خلاق؛ طی سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۹ دانشگاه تلاش کرده است که پژوهش‌ها را به سمت کاربردی و کارآفرینی و خلاقیت سوق دهد. تأسیس چندین مرکز رشد، مرکز نوآوری و خلاقیت در استان‌های مختلف نشان از جهت‌گیری دانشگاه به سمت دانشگاه‌های کارآفرین دارد. ضمن این که دانشگاه تلاش کرده است تا در حل مسائل اجتماعی مناطق مختلف کشور هم نقش ایفا کند که خوشبختانه در این زمینه موفقیت‌های بسیار خوبی را به دست آورده است.

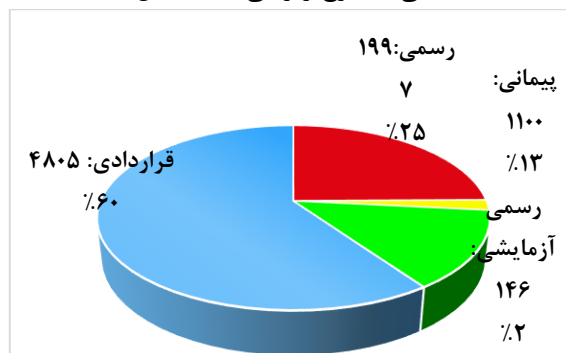
آموزش مهارت‌افزا، ارتقا مسئولیت اجتماعی و توسعه زیرساخت‌های پژوهش و فناوری دانشگاه در راستای پاسخگویی به نیازهای جامعه، بحث ایجاد زمینه برای مهارت‌آموزی و مهارت‌افزایی دانشجویان و دانش‌آموختگان در دستور کار مدیریت دانشگاه قرار گرفت. مهارت‌آموزی

شکل ۵. تعداد اعضای هیات علمی دانشگاه پیام نور به

تفکیک مرتبه علمی

۴-۵- تعداد اعضای غیرهیات علمی

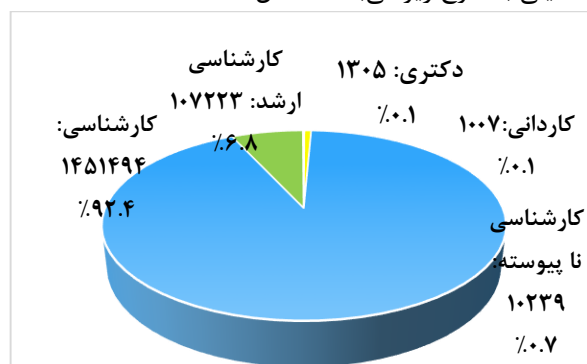
دانشگاه پیام نور دارای ۸۰۴۸ عضو غیرهیات علمی است. وضعیت اعضای غیرهیات علمی این دانشگاه به تفکیک وضعیت استخدامی به شرح زیر می‌باشد (شکل ۶):

شکل ۶. تعداد اعضای غیرهیات علمی دانشگاه پیام نور به تفکیک وضعیت استخدامی

۵-۵- تعداد دانش‌آموختگان

دانشگاه پیام نور دارای ۱۵۷۱۲۶۸ دانش‌آموخته است. وضعیت دانش‌آموختگان این دانشگاه به تفکیک مقطع تحصیلی به شرح زیر می‌باشد (شکل ۷):

شکل ۷. تعداد دانش‌آموختگان دانشگاه پیام نور به

تفکیک مقطع تحصیلی

۶-۵- تعداد مراکز و واحدها

دانشگاه پیام نور قبل از فاز اول ساماندهی دارای ۴۹۰ مرکز و واحد در داخل کشور و ۳۹ مرکز بین‌المللی است. وضعیت مراکز و واحدهای این دانشگاه به تفکیک داخلی یا بین‌المللی به شرح زیر می‌باشد (شکل ۸):

فاکتورهای مجموعه آموزشی در کنار به کارگیری نظریه‌ها و روش‌های نوین آموزشی، نرم‌افزارهای آموزشی، وب و... در راستای خلق مجموعه‌های آموزشی- یادگیری مشارکتی از راه دور می‌باشد. این رویکرد سعی دارد اصول یادگیری شناختی و ساختن‌گرایی اجتماعی را با هم تلفیق کرده و عناصر سه نظام آموزشی آگاهی دهنده، توانایی دهنده و خلاق را یک جا گرد هم آورد.

تقویت بستر الکترونی و استفاده بهینه از امکانات موجود برای بهبود فرایند تولید محتوا و نیز انجام آزمون‌های الکترونی از جمله اولویت‌های دانشگاه می‌باشد که در طول سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۹ همواره مورد توجه بوده و خوشبختانه گام‌های مؤثری در این مسیر برداشته شده است و هم اکنون مسیر برای حرکت سریع‌تر آماده می‌باشد. افزایش آزمون‌های الکترونی از حدود ۱۰ درصد به بیش از ۳۰ درصد تا قبل از همه‌گیری کرونا اقدام بسیار موفق دانشگاه در دو سال ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ می‌باشد. این در حالی اتفاق افتاده است که به خاطر تحریم امکان خرید و تجهیز امکانات سخت‌افزاری مناسب فراهم نبوده است. بحث تقویت زیر ساخت‌های الکترونیکی و ارائه آموزش‌های الکترونیکی و نیز برگزاری الکترونیکی آزمون‌ها در دستور کار مدیریت دانشگاه قرار گرفته است و در کلیه استان‌ها سرورهای متعددی خریداری و راه‌اندازی شده است.

در اسفند ۱۳۹۸ و با شروع شیوع بیماری Covid 19 و شروع اعمال شرایط ویژه برای دانشگاه‌ها، دانشگاه پیام‌نور با استفاده از بسترهای موجود الکترونیکی و نیز با استفاده از پتانسیل و توانمندی مراکز استانی اقدام به تغییر شیوه آموزش به الکترونیکی کرد و خوشبختانه با پیگیری‌ها و تلاش‌های همه اعضای درگیر در بحث الکترونیکی، دانشگاه موفق شد که از نیمه دوم فروردین ماه ۱۳۹۹ کلیه دروس نظری خود را در سراسر کشور در بستر آموزش‌های الکترونیکی ارائه کند، به نحوی که هیچ نیازی به تغییر تقویم آموزشی دانشگاه احساس نشد. ضمن این که در آزمون‌های پایان ترم هم تمام آزمون‌ها در بستر الکترونیکی و به صورت غیرحضور برقرار شد.

ضمناً در طول ارائه دروس در ترم جاری به صورت الکترونیکی، نظارت و ارزیابی دانشگاه اقدام به ارزیابی این روش آموزشی از دیدگاه مدرسین و دانشجویان کرد که نتایج این بررسی بسیار امیدوارکننده و مثبت بود.

در طول تحصیل و ایجاد زمینه برای اشتغال دانش‌آموختگان دانشگاه از مواردی بوده که به طور جدی از سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۹ پیگیری شده است و هم اکنون فرصت مهارت‌آموزی در همه صنوف و بنگاه‌های اقتصادی کشور با امضای تفاهم‌نامه با کانون عالی کارفرمایان صنوف کشور و استقرار نیروهای این کانون در مراکز استانی برای دانشجویان فراهم می‌باشد. ضمن این که با همکاری معاونت محترم توسعه روستایی ریاست جمهوری هم اکنون در هفت استان کشور طرح‌های اشتغال‌زایی دانش‌آموختگان به صورت آزمایشی در حال انجام می‌باشد و در سال آتی این طرح در تمام استان‌ها اجرایی خواهد شد.

ضمناً فعالیت‌های زیر در راستای ایجاد پارک‌های علم و فناوری و کارآفرینی برای دانشجویان دانشگاه انجام شده است:

الف) راه‌اندازی ۱۰ مرکز نوآوری در استان‌ها و استقرار ۴۹ هسته نوآور؛

ب) تأسیس ۲۲ مرکز رشد وابسته به پارک علم و فناوری در استان‌ها و استقرار ۱۲۰ هسته فناور؛

ج) ایجاد ۷ شرکت دانش‌بنیان فعال و برنامه‌ریزی برای افزایش شرکت‌های دانش‌بنیان توسط اعضای هیأت علمی، کارکنان و دانشجویان دانشگاه؛

د) برگزاری ۱۱ استارت‌آپ و امضاء تفاهم‌نامه تأسیس مرکز نوآوری و توسعه فناوری دانشگاه با معاونت پژوهش و فناوری وزارت متبوع.

علاوه بر این دانشگاه با اخذ مجوز از هیأت امناء اقدام به تأسیس مرکز آموزش‌های کوتاه مدت کرده است که این امر می‌تواند منجر به کارآفرینی و اشتغال دانش‌آموختگان شود.

۲-۶- تقویت بستر الکترونی

شیوه ارائه آموزش دانشگاه پیام‌نور به شکل ترکیبی است. آموزش ترکیبی به طور کلی به معنای به کارگیری بیش از یک روش، راهبرد، روش یا رسانه در امر آموزش، برای ارائه محتوا و مطالب آموزشی است. این شیوه از آموزش به عنوان رویکرد جدیدی در برنامه‌ریزی آموزشی مطرح می‌باشد که در آن برای آموزش، از ترکیبی از تجهیزات الکترونیکی و حضوری و نیز ترکیبی از شیوه‌های دانشجوی محور و استاد محور استفاده می‌شود. این رویکرد قادر به ایجاد ساختارهای چند وجهی مجزا با هماهنگی کلیه

آموزش عالی کشور و در تعامل فعال و مستمر ملی و بین‌المللی به‌منظور ارائه خدماتی در تراز هاب بین‌المللی آموزش‌های مجازی در سطح منطقه.

ب) اهداف مرکز فناوری اطلاعات

- استقرار حاکمیت فناوری اطلاعات به‌منظور ارتقای جایگاه علمی دانشگاه پیام‌نور به‌عنوان دانشگاهی با قطب بین‌المللی آموزش مجازی در منطقه؛

- ارائه خدمات فناوری اطلاعات و ارتباطات، از مسیرهای متنوع اما یکپارچه، روزآمد، پایدار و امن برای همه ذی‌نفعان دانشگاه؛

- تسهیل فناورانه پایش، راهبری و کنترل کیفیت خدمات در دانشگاه؛

- بهره‌گیری مؤثر از فناوری اطلاعات به‌منظور پشتیبانی از فرآیندهای اصلی و پشتیبان دانشگاه؛

- فراهم‌آوری زیرساخت‌های لازم به‌منظور ارائه جامع خدمات فناوری اطلاعات بدون وابستگی به پلت‌فرم (بن‌سازه) خاص؛

- مدیریت کارا و اثربخش داده، اطلاعات و دانش در سطح دانشگاه با نگاهی جامع، یکپارچه و نظام‌مند؛

- تسهیم دانش انباشته در مرکز در قالب مشاوره به دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی و آموزش عالی کشور؛

- حضور فعال و اثربخش در نهادهای عالی سیاست‌گذاری فناوری اطلاعات کشور.

ج) وظایف مرکز فناوری اطلاعات

به‌منظور تحقق این اهداف و ایجاد الگویی برتر در حوزه ارائه خدمات فناوری اطلاعات و ارتباطات، در نظر است تا این مرکز با دقت روندهای توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات ملی و بین‌المللی را رصد و با درک به‌هنگام فرصت‌ها و تهدیدهای این حوزه، زیرساخت‌های لازم را برای استقرار نظام حاکمیت فناوری اطلاعات در دانشگاه پیام‌نور فراهم آورد. برای این منظور مرکز متعهد به ارائه خدمات زیر می‌باشد:

- نیازسنجی، تحلیل، طراحی، برنامه‌ریزی و تأمین زیرساخت سخت‌افزاری، نرم‌افزاری، شبکه و امنیت فناوری اطلاعات و ارتباطات دانشگاه؛

- تدوین و ابلاغ برنامه‌ها، استانداردها و دستورالعمل‌های مرتبط با حوزه فناوری اطلاعات و فضای مجازی دانشگاه پیام‌نور؛

به‌کارگیری شیوه آموزشی ترکیبی درسیستم آموزش الکترونیکی دانشگاه پیام‌نور مزایای زیر را ایجاد کرده است:

- دستیابی به کیفیت بالای یادگیری با تلفیق فناوری‌های ارتباطی-اطلاعاتی در درون مجموعه‌های یادگیری متنوع در جهت حمایت از آموزش حضوری و مجازی؛

- کاهش هزینه‌های دستیابی به اطلاعات بنیادی و پر هزینه مورد نیاز در پژوهش‌های تخصصی؛

- منعطف کردن فرآیند سازماندهی و ارائه مواد آموزشی توسط اساتید؛

- تشریح واضح محتوی دروس، ارزشیابی و ملاک‌های آن؛

- کوتاه‌تر شدن منحنی یادگیری برای کل فراگیران؛

- تقویت فعالیت‌های فراگیران با بهره‌گیری از روش حل مسئله و پرسش‌گری با استفاده از تعاملات گروهی و رقابت سالم در ساختاری پویا.

بنابراین با توجه به شیوه ارائه آموزش ترکیبی و به‌ویژه الکترونیکی، توسعه رشته‌های تحصیلی این دانشگاه بر مبنای اولویت رشته‌هایی است که با این روش قابل ارائه به دانشجویان دانشگاه باشد.

از جمله بسترهای الکترونیکی که در دانشگاه پیام‌نور به مرحله اجرا در آمده است، یک برنامه به صورت LMS برای تلفن همراه به نام "پیام‌من" است. این اپلیکیشن توانایی بسیار زیادی جهت ارتباط اساتید با دانشجویان در زمینه ارائه دروس مختلف و اجرای آزمون Online را دارا می‌باشد. تست موفق این برنامه در امتحانات پایان ترم گذشته نوید یک برنامه موفق و کاربردی در دانشگاه را به همراه داشت. ضمناً اطلاعات زیادی از جمله مقالات، کتب الکترونیکی و نیازمندی‌های دانشجویان در این برنامه قابل دسترسی برای آنان خواهد بود.

۱-۲-۶- ایجاد مرکز فناوری اطلاعات در دانشگاه

مطابق مصوبه پنجاه و چهارمین نشست عادی هیأت امناء مورخ ۱۳۹۹/۴/۱۷ مصوب شده است تا به جای دفتر آمار و فناوری اطلاعات، مرکز فناوری اطلاعات در دانشگاه پیام‌نور ایجاد شود. با ارتقا سازمانی این مرکز، فعالیت‌ها تجمیع شده و تصمیم‌گیری با سهولت بیشتری صورت خواهد گرفت.

الف) چشم‌انداز مرکز فناوری اطلاعات

مرکزی توانمند، پیشرو و تأثیرگذار در ارائه و توسعه خدمات نوین فناوری اطلاعات و ارتباطات به‌ویژه در حوزه

برنامه راهبردی دانشگاه پیام‌نور در توسعه آموزش الکترونیکی در سه حوزه فناوری، آموزش و سازمانی به شرح زیر است:

الف) فناوری

- توسعه زیرساخت‌ها و تجهیزات مورد نیاز و با کیفیت؛
- توسعه و استقرار نرم‌فزارها و ابزارهای عملیاتی به روز؛
- ایجاد مدل یکپارچه چابک و عملیاتی با رویکرد حذف پیچیدگی‌های اجرایی؛
- افزایش دسترسی‌پذیری با توسعه ابزارها و روش‌های دریافت آموزش؛
- افزایش دسترسی به آموزش‌ها، با ایجاد و توسعه ابزارهای نوین و در دسترس و حذف محدودیت‌های جغرافیایی؛
- استفاده بهینه از زیرساخت‌ها و امکانات موجود، با توجه به محدودیت‌های کشوری؛
- ایجاد ابزارها و سیستم‌های اختصاصی دانشگاه مبتنی بر فناوری‌های جدید.

ب) آموزش

- تنوع‌بخشی به روش‌های آموزش؛
- ارائه آموزش مبتنی بر تلفن‌های هوشمند؛
- توسعه امکانات ارتباطی به‌روز؛
- ارائه آموزش‌های اختصاصی و شخصی‌سازی دوره‌های آموزش؛
- ایجاد سرویس‌های آموزشی مبتنی بر مدل‌های رقابتی؛
- ارائه آموزش به زبان‌های پر طرفدار و منطقه‌ای؛
- ایجاد مدل‌ها و ابزارهای ارزیابی پویا.

ج) سازمانی

- اصلاح ساختار سازمانی مبتنی بر توسعه مدل آموزش الکترونیکی؛
- آموزش نیروی انسانی خبره برای ارائه و پشتیبانی سرویس‌های آموزش از راه دور؛
- ایجاد و اصلاح فرهنگ سازمانی؛
- اصلاح مدل‌های کسب و کار؛
- ایجاد مدل‌های فرا سازمانی برای ارائه آموزش‌های اشتراکی و سرویس‌دهی به سایر نهادها و مراجع؛
- برنامه‌ریزی برای آماده‌سازی مدل‌های آموزش بر اساس فناوری واقعیت افزوده و واقعیت مجازی.

- نوآوری و ارتقای کیفیت و کمیت ارائه خدمات دانشگاه با فراهم آوردن خدمات یکپارچه و روزآمد فناوری اطلاعات؛

- طراحی، راه‌اندازی و مدیریت مرکز داده اصلی و مرکز داده پشتیبان دانشگاه؛
- طراحی، استقرار و مدیریت سامانه یکپارچه دانشگاهی به‌منظور ارتقای فضای یادگیری، تحقیق و کار کاربران (دانشجویان، کارکنان و اعضای هیئت علمی) دانشگاه؛
- تأمین پهنای باند وسیع، پایدار و در دسترس؛
- پاسخ‌گویی و رفع مشکلات حوزه فناوری اطلاعات (سخت‌افزار، نرم‌افزار، شبکه و امنیت) کاربران دانشگاه در کوتاه‌ترین زمان ممکن؛
- راه‌اندازی نظام هوش سازمانی؛
- استقرار نظام جامع آماری دانشگاه؛
- استقرار نظام مدیریت امنیت فناوری اطلاعات و ارتباطات؛

- ارائه خدمات آموزش فناوری اطلاعات؛
- توجه به یادگیری مستمر و ارتقای توانمندی‌های فنی و مدیریتی همکاران مرکز؛
- پایش و تضمین کیفیت داده و اطلاعات در کلیه مراحل فرآیندهای سازمان؛
- توسعه روابط حرفه‌ای، مسئولانه، پایدار و دوستانه میان همکاران مرکز.

۲-۲-۶ چشم‌انداز آموزش الکترونیکی دانشگاه پیام‌نور

چشم‌انداز آموزش الکترونیکی دانشگاه پیام‌نور به شرح زیر در حال انجام است که هم موجب ارتقا استانداردهای امنیت فناوری اطلاعات خواهد شد و هم کیفیت و کمیت آموزش الکترونیکی را افزایش خواهد داد:

- توسعه زیرساخت‌های مورد نیاز؛
- توسعه ابزارهای آموزشی مدرن و مبتنی بر فناوری‌های نوین؛
- ایجاد ساختارهای سازمانی متناسب و نیروی انسانی آموزش دیده؛
- تولید محتوای الکترونیک به روز، پویا و متناسب با نیاز؛
- تامین منابع مالی؛
- شخصی‌سازی آموزش.

۳-۲-۶- ارائه دروس به صورت استانی و منطقه‌ای و

الکترونیکی

در نیمسال جاری دروس دانشجویان در دانشگاه پیام نور در سه سطح ارائه شده است:

الف) ارائه دروس در سطح مرکز و واحد:

دروس عملی، آزمایشگاهی و کارگاهی که مطابق سرفصل‌های مصوب، به صورت تمام عملی هستند در هر مرکز و واحد، توسط هر مرکز و واحد صرفاً برای دانشجویان آن مرکز و واحد ارائه می‌شود. البته این دروس بسته به شرایط و اقتضات امکان ارائه به صورت استانی و منطقه‌ای هم دارند.

ب) ارائه دروس در سطح استان و منطقه

دروس کاملاً نظری به صورت الکترونیکی در سطح استان ارائه می‌شوند. آن دسته از دروس تمام‌نظری که مطابق آیین‌نامه فعالیت‌های علمی دانشگاه، از نظر تعداد دانشجو برای تشکیل کلاس به حد استاندارد نمی‌رسند و یا عضو هیأت علمی در استان مربوط برای تدریس این کلاس‌ها موجود نباشد، برای تکمیل تعداد دانشجو و یا دسترسی به سایر اعضای هیأت علمی، به صورت منطقه‌ای هم قابل ارائه هستند. با توجه به این که حذف و اضافه دروس تا ۲۰ مهرماه ادامه دارد و دانشجویان قبولی ورودی سال جدید در آبان ماه به دانشگاه معرفی می‌شوند، لذا تعداد قطعی گروه‌های درسی پس از بازه زمانی حذف و اضافه مشخص خواهد شد. اما پیش‌بینی آن است که به این ترتیب کاهش قابل ملاحظه‌ای در تعداد گروه‌های درسی نسبت به سال گذشته ایجاد خواهد شد.

ج) ارائه دروس در سطح کشور

با فراهم شدن زیر ساخت‌های الکترونیکی ارائه برخی از دروس در سطح ملی در تمام مناطق، مراکز و واحدها امکان‌پذیر است که در دست مطالعه است.

۴-۶- ایجاد هاب بین‌المللی آموزش مجازی

در راستای تحقق بند بیست و هشتم سند چشم‌انداز ۲۰ ساله جمهوری اسلامی ایران مبنی بر لزوم گسترش همکاری‌های دو جانبه بین‌المللی و تحکیم روابط با جهان اسلام و نیز راهبرد کلان نهم نقشه جامع علمی کشور مبنی بر تعامل و اثرگذاری در حوزه علم و فناوری با کشورهای دیگر به ویژه کشورهای منطقه و جهان اسلام و بند هشتم بخش ۲-۲ مبنی بر گسترش همکاری در در حوزه‌های علم و فناوری با مراکز معتبر بین‌المللی و

همچنین بر اساس بند "د" ماده شصت و چهارم قانون برنامه پنج ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۴۰۰-۱۳۹۶) که به دانشگاه پیام نور اجازه داده شده با همکاری دانشگاه‌های معتبر بین‌المللی و دانشگاه‌های داخلی نسبت به ایجاد قطب (هاب) بین‌المللی جهت ارائه آموزش‌های مجازی (الکترونیکی)، نیمه حضوری، باز و از راه دور اقدام کند و همچنین بندهای چهارم، ششم و دوازدهم مربوط به توسعه مشارکت و همکاری‌های ملی و بین‌المللی در برنامه پیشنهادی وزیر محترم علوم، تحقیقات و فناوری به مجلس شورای اسلامی مبنی بر توسعه همکاری‌های بین‌المللی، راه‌اندازی شعب خارج از کشور و نیز حضور دانشگاه‌ها در عرصه‌های بین‌المللی و همچنین مصوبه هشتم نوزدهمین جلسه هیأت امنای دانشگاه پیام نور مورخ ۱۳۸۱/۱/۲۴ مبنی بر تقویت و توسعه شبکه جهانی در دانشگاه و نیز مصوبه یازدهم پنجاهمین نشست عادی هیأت امنای دانشگاه پیام نور مورخ ۱۳۹۷/۴/۱۱ مبنی بر لزوم ایجاد واحدهای بین‌المللی در مناطق مرزی و نهایتاً بر اساس مصوبه چهاردهم پنجاه و یکمین نشست عادی هیأت امنای دانشگاه پیام نور مورخ ۱۳۹۷/۱۰/۲۴ مبنی بر ایجاد مراکز، واحدها و نمایندگی‌های دانشگاه پیام نور در خارج از کشور، بخش‌های مختلف دانشگاه در یک هماهنگی مناسب در جهت تقویت ارتباطات بین‌المللی و نیز فعال‌سازی هاب بین‌المللی آموزش‌های مجازی فعالیت‌های مناسبی را انجام داده‌اند. فعال کردن هاب بین‌المللی آموزش‌های مجازی در طی دو سال گذشته در دانشگاه انجام شده است. به نحوی که تعدادی از کشورها آمادگی خود را جهت پیوستن به این شبکه اعلام کرده‌اند. اهم فعالیت‌ها و اقدامات انجام شده در دانشگاه پیام نور در خصوص هاب بین‌المللی به شرح زیر است:

۱-۴-۶- اخذ مجوز پذیرش دانشجوی غیر ایرانی برای دانشگاه پیام نور مراکز تهران جنوب، تهران غرب، تهران شرق و ری و جذب تعدادی دانشجو غیر ایرانی شهریه‌پرداز از نیمسال اول ۱۳۹۸.

۲-۴-۶- در شرف امضا بودن تفاهم‌نامه ایجاد هاب بین‌المللی دانشگاه‌های فعال در ارایه آموزش‌های مجازی (الکترونیکی) با ۵ دانشگاه داخلی پیشرو در آموزش مجازی شامل دانشگاه‌های تهران، امیرکبیر، علم و صنعت،

۷- نتیجه‌گیری

اشتقاق وافر جامعه به امر یادگیری و نیاز شدید نسل جوان و مستعد به تحصیلات دانشگاهی و تنگناهای آموزش عالی برای پاسخگویی به این نیاز، دست‌اندرکاران آن را واداشته تا از مرز دانشگاه‌های سنتی پافراتر نهند و نظام آموزشی باز را که از سرعت گسترش مطلوبی برخوردار است، برای شرایط پدید آمده تدارک ببینند.

ویژگی‌های منحصر به فرد آموزشی دانشگاه پیام‌نور ویژگی‌های یک نظام آموزش باز و راه دور است، این آموزش مبتنی بر یادگیری ترکیبی (نیمه‌حضور)، باز و از دور، استفاده از منابع و محتوای آموزشی یکسان و به صورت خودآموز و کارآمد؛ نظام ارزشیابی و سنجش پیشرفت تحصیلی متمرکز؛ استفاده از بسته‌های آموزشی مکمل مانند بسته‌های آموزشی شنیداری و دیداری، یادگیری از طریق تلفن همراه و سایر فناوری‌های نوین؛ توانمندی در توسعه آموزش عالی برای همه و در همه مناطق کشور به خصوص مناطق کم‌برخوردار، توانسته است عدالت آموزشی را در تمامی مناطق کشور محقق کند.

ساماندهی مراکز و واحدهای دانشگاه می‌تواند علاوه بر تقویت علمی سایر مراکز، باعث صرفه‌جویی زیادی در هزینه‌های دانشگاه شود. تجمع گروه‌های آموزشی موجب خواهد شد که کمبود شاخص هیأت علمی برای اخذ مجوز رشته‌های تحصیلی جدید در هر مرکز مرتفع شده و هر مرکز با حداقل عضو هیأت علمی مرتبط با یک رشته تحصیلی بتواند مجوز رشته محل را اخذ کند. به این ترتیب مراکز از نظر کمیت و کیفیت می‌توانند ارتقا پیدا کنند. ضمن این که اعضای هیأت علمی عضو هر گروه صرف‌نظر از محل جغرافیایی در سراسر کشور در تصمیم‌سازی و مشارکت در اجرای موارد علمی گروه خود، مانند موارد آموزشی، پژوهشی، تدوین کتب، تولید محتوای الکترونیکی، برنامه‌ریزی درسی، تعیین منابع علمی رشته‌ها، طرح سوال و... سهیم خواهند بود. ضمناً به ازای حذف هر سه رشته محل که فاقد دانشجو می‌باشد یک رشته جدید که با اقبال داوطلبان روبرو باشد جایگزین خواهد شد.

برنامه راهبردی دانشگاه پیام‌نور در توسعه آموزش الکترونیکی در سه حوزه فناوری، آموزش و سازمانی و نیز تقویت زیر ساخت‌های الکترونیکی و ارائه آموزش‌های الکترونیکی و نیز برگزاری الکترونیکی آزمون‌ها موجب

علوم پزشکی شیراز، شبکه مجازی جهان اسلام و وزارت ارتباطات.

۴-۶-۳- گسترش فعالیت برون‌مرزی دانشگاه در افغانستان و پذیرش حدود یک هزار نفر دانشجو علی‌رغم محدودیت‌های ایجاد شده در فعالیت دانشگاه پیام‌نور هرات و مزار شریف و ساماندهی آموزشی و مالی این مرکز. ۴-۴-۶- پذیرش بیش از یک هزار دانشجوی دیگر ایرانی و غیر ایرانی در ۵۹ کشور بر اساس آموزش مجازی و از راه دور.

۵-۴-۶- گسترش فعالیت دانشگاه در شهرهای نجف (عراق)، اربیل (عراق)، باتومی (گرجستان)، ترکیه (استانبول، آنلیا)، اسلونی، توکیو (ژاپن)، پکن و شانگهای (چین)، سئول (کره جنوبی)، کیف (اکراین)، سوریه و لبنان، جمهوری آذربایجان (نخجوان) از سال ۱۳۹۷ تاکنون.

۶-۴-۶- ادامه فعالیت بیشتر دانشگاه در حوزه آموزش از راه دور در کشورهای امارات، قطر، بلژیک، گرجستان (تفلیس)، مالزی، ارمنستان، تاجیکستان، تانزانیا، نروژ، ازبکستان، ایتالیا، کویت، آلمان، اتریش، آذربایجان (باکو)، و سوئد.

۴-۶-۷- ساماندهی امور آموزشی و مالی قراردادهای قبلی دانشگاه در حوزه بین‌الملل.

۸-۴-۶- برنامه‌ریزی‌های اولیه برای در نظر گرفتن ساختمان مرکز هاب بین‌المللی در زمینی به مساحت ۱۷ هکتار با یک ساختمان شش طبقه در شهر کرج.

۹-۴-۶- پیگیری پذیرش دانشجوی تحصیلات تکمیلی در قالب دوره‌های مشترک تحصیلی برنامه Dual Degree و Join Degree با دانشگاه کازارین خارکف اکراین و پاریس ۱۳ که تفاهم‌نامه همکاری منعقد شده است.

۱۰-۴-۶- اقدام برای برگزاری دوره‌های مجازی آموزش‌های کوتاه مدت بین‌المللی.

۱۱-۴-۶- ارائه تمامی دروس اصلی و تخصصی در رشته‌هایی که دانشگاه دارای مجوز شیوه الکترونیکی است برای تمامی دانشجویان برون‌مرزی.

۱۲-۴-۶- شروع همکاری با دانشگاه اقبال لاهوری (Open University) با امضا تفاهم‌نامه و فعالیت دفاتر هر دو دانشگاه و مذاکره برای تفاهم برای رشته‌های مشترک و ارائه دروس مشترک.

فعال کردن هاب بین‌المللی آموزش‌های مجازی از سال ۱۳۹۷ در دانشگاه پیام نور در راستای تحقق بند "د" ماده شصت و چهارم قانون برنامه پنج ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۶-۱۴۰۰)، موجب تقویت ارتباطات بین‌المللی و نیز آموزش‌های مجازی شده است.

ارتقا استانداردهای امنیت فناوری اطلاعات خواهد شد و هم کیفیت و کمیت آموزش الکترونیکی را افزایش خواهد داد. مرکز فناوری اطلاعات در دانشگاه پیام نور مرکزی توانمند، پیشرو و تأثیرگذار در ارائه و توسعه خدمات نوین فناوری اطلاعات و ارتباطات به‌ویژه در حوزه آموزش عالی کشور و در تعامل فعال و مستمر ملی و بین‌المللی

منابع

4. Keegan, D. 2000, Distance Training Taking Stock at a Time of Change, Routledge, UK.
5. McIsaac, M.S. 2002, Editorial, Past present and future of educational technology, Educational Media International 39 (2) 109-110.
6. prewitt,T. 1998, The development of distance learning delivery systems.higher education in Europe, XXIII,2,187-194.

۱. فرج الهی، م؛ ده باشی شریف، ف، ۱۳۷۸، رشد آموزش از راه دور در ایران و جهان، دانشگاه پیام نور.
۲. ظهور، ح، ۱۳۷۴، دانشگاه پیام نور در گذشته، حال و آینده، مجموعه مقالات آموزش از راه دور، دانشگاه پیام نور، تهران.
3. Garrison, D. 1985, Three Generation of Technological Innovation in Distance Education; Distance education, 6,32,235-41.

به‌منظور ارائه خدماتی در تراز هاب بین‌المللی آموزش‌های مجازی در سطح منطقه خواهد شد.

